

segur que aquest designà originàriament la protuberància que hi fan els ossos, valor que encara li donem de vegades, com quan diem «m'he donat un cop en el *turmell*» (més dolorós per l'os, i de vegades s'hi fa mal). Ja apareix en Llull: «Dix lo sarrahí --- Nós crehem que --- con totes les gents seran resuscitats, Déus los ajustarà tots en un loc, e hauran molt gran trebayl per la calor que sostendran, e per la sudor en què seran: cor alcuns seran en sudor tro al *turmeyl* dels peus, e altres tro als jonoys, e altres tro a la gola, e altres seran enaxí en sudor con la granota és en l'aygua, e açò és segons que ls uns hòmens seran pus peccadors que ls altres» (*Gentil*, 259.1f.). Figura en la tradició lexicogràfica només des de Belv.: «*turmell*: tobillo, *talus*» i del val. CROs (1764, p. 232): «*turmèll*: tovillo, el huesso que sobresale como un tumor, al estremo de la pierna, a los lados de la garganta del pie».

Alguna vegada s'ha usat en forma alterada per l'anaptixi (tal com *caramanyola* per *carmanyola*, *coronyé* per *corn(y)er* II, 941a35): «la Reyna --- Isabel --- molt bella, jamés no jach --- sens camisa, e jamés neguna fembra --- no poc veure en bayn --- de la sua persona, sinó los peus, dels *turumells* a avall», *Eiximplis* (Ag., § 473, II, 96); per una etim. pop. se sent vulgarment *turmell*, molt sovint a Bna. [1911 ---] i en cat. central, però rebutjat per la gent educada; i, segons *AlcM*, també ho diuen així a Maó, en un poble castellonenc en un d'Urgell i dos del Berguedà, i *tornell* a Tremp (cal dubtar en canvi que es pronuncii *tormèl* a Gandesa i Lluçena, *AlcM*, mancant tota confirmació i es sent suspecte de prejudici etimològic).

Continua essent d'ús bastant general a tot el domini lingüístic, i pronunciat amb *u* a Val., cat. occid. i Mallorca, on és popular la dita proverbial butlesca «té es mal an es *turmell* y li curan es clotell», *DFgra.*, 613a; també a Eiv. (PzCabr.). També més o menys a totes les comarques val. Hi tenim exs. literaris de gent del Migjorn, com la cobla de l'alcoià MGadea: «els garruts del vall de Çeta / són bons a carta cabal, / però els *turmells* duen bruts / y parlen també molt mal» (*T. del Xè* I, 98): d'aquesta mala fama ve que els diguin *garruts* de malnom ètnic, com sigui que molts, sobretot valencians, confonen *garró* amb *turmell*; Canyís també l'usa (SGuarner, *Canyís*, p. 158; i en tinc nota de *Canyissaes*, a propòsit de *vencillada*, *VEN-CILL*).

J. G. M. el donava en «El Camí», 14-iv-34, com a no valencià i substituït allí per *garró*; ara m'escrivi distingint millor: *turmell* sobretot la protuberància, el *garró* més amunt: «es trenquen els mitjons pel *garró*; «embrutar-se fins als *garrons*», en travessar un aiguamoll, «portar bruts de fang els *garrons* del pantaló», «dur les calces al *garró*», «les dones antigues arribaven fins a ensenyar el *garró*». En «Acció», 6-vii-1935, es planyia que els valencians usessin generalment el barbarisme *tobillo* (que Escrig, adobassava com *tobill*, però Escrig era de Llúria), si bé li constava usat a Teulada, Albaida, Agullent; a València mateix, un vell reconeix «*turmell* ho diuen alguns»; altrament, ja hem vist l'afirmació de Beüt (n. 1).

La formació de *turmell* des de *tormo*/*turma* 'coses bonyegudes', és paral·lela a la del cast. TOBILLO (*DCEC/DECH*) provinent d'un ll. vg. *TUBELLUM diminutiu arcaic de TUBER. Però el nom català té formes molt més agermanades en altres llengües de la família, particularment en els parlars d'Oc., Roergue i Orilhac *turmel* «cheville du pied» (Vayssier, *RFgn.* xiv, 474), Guiana *trumèt* «le derrière des jambes, le talon» (*TdF*), Landes (NE.) *trumét* «gras de la jambe, mollet» (Palay). I els retrobem en basc, on és certament manlleu del romànic, si bé ja antic: guip. *txurniño* «tobillo», també reduït a *txurnio* allí mateix, o, en forma més primitiva, *txurnio* a la Navarra espanyola, a Ulzama i Goizueta (NO. de Navarra), desdiminutivitzat en *zurmio* «tobillo», veg. Schuchardt, *ZRPh.* xxxvi, 38.

L'origen del fr. *trumeau* és controvertit. El sentit ja no és igual, antigament 'ventrell de la cama', i en general 'cama' [S. XII], avui encara «jarrat du boeuf» entre la gent entesa (cf. *torm de cuixa* 'pulpis de la cuixa' i *torm de carn* 'pilot o embalum de carn' a l'Urgell, *AlcM*), i figuradament designant certs sectors de paret (per una comparació com la del fr. *jambage*, cat. *brancal* etc.), accs. que no apareixen fins al S. XVII. La investigació romanística (M-L., *REW*, 8719; Wartburg) ha patit com sempre de voler ignorar el mot català.

Però els savis que no volien fer de gallina cega van afirmar que eren inseparables: és el que ja van afirmar Schädel, bon concixedor del català (*Litbl.* xxvi, 205) i un savi del gran coneixement i autoritat de Schuchardt (*l. c.*). Llur dictamen fa més efecte que el d'homes de coneixements tan unilaterals com M-L. i Wartburg. Certament la cama ja no és el bony de baix, però hi pot haver hagut desplaçament i extensió (cf. *GARRA*, *garró*, *PERNA*=gr. *πτέρνη* 'taló'); cert que el tipus *turma*/*tormo* consta només com a hispànic, però la presència de *trumet*=*turmell* fins a Guiana demostra que havia arribat molt més al Nord; i tant allí com en el gascó de les Landes i dels Alts Pirineus, retrobem la transposició de la *r* pretònica que presentaria el fr. *trumeau*. També el fet que *trumeau* no ha estat mai un mot d'ús gaire general, sinó més aviat tècnic, es presta a suposar un desplaçament geogràfic.

La ignorància dels mots meridionals fomentava el prejudici que havia d'haver-hi aquí un germanisme. Es va pensar en un derivat de *trimer* «se fatigueró», angl. *trim* 'podar', i per això GParis (*Rom.* xix, 124) volia veure en *trumeau* l'excursionista canvi labialitzador que es dona en alguns mots francesos (*affubler*, *chalumeau*, *jumier*); Spitzer, examinant la possibilitat d'aquesta etimologia, la posa en dubte (*ZRPh.* xli, 175): el fet és que en aquells casos hi ha antigament formes no labials (*femier*, *chalemel* etc.) i aquí res d'això. Wartburg suggerí a Bloch un origen francès, en relació amb l'al. *trumm* «tronçó», *trümmer* 'runa, ruïnes', i un mot angl. *thrump*, cosa que Bloch no va reportar sinó amb dubte. Wartburg, però, en la seva ed. pòstuma de Bloch₂ la hi ha imposada com a certa.